

UN REPERTOAR AL FRAGMENTARULUI

DANIELA MAGIARU

George Banu este, fără îndoială, vocea cea mai avizată a teatrologiei românești. Critic de teatru, profesor la Sorbona, Banu este o prezență constantă în lumea teatrală românească. Volumele sale poartă o marcă inconfundabilă, conferită de un tip de scriere ce le apropie de eseu, cu numeroase referințe culturale. Nu face excepție de la descrierea de mai sus nici cea mai recentă apariție. *Trilogia îndepărtării* are un caracter eterogen: cartea pune laolaltă aforisme, maxime, citate, impresii de lectură și reflecții personale. Referințele nu se limitează la domeniul teatrului, iar temele anunțate sunt legate între ele – cel puțin în titlu, prin conceptul de *îndepărtare*. Ca tip de abordare, ele funcționează și ca falii separate, reunite prin compunere și joncțiune.

Prima parte, *Odihna*, se inspiră din principiul dicționarului explicativ: fiecare definiție și asociere semantică este exploatată și exemplificată. Autorul cultivă afirmațiile paradoxale și jocurile de cuvinte, ceea ce face textul incitant la lectură. Aflăm, de pildă, că există vârste diferite ale odihnei sau că există o odihnă obositoare, dar și una organizată, însă dacă încercăm să ne-o "inducem", starea va deveni falsă. Parcursul scriiturii este unul pluridisciplinar: lingvistic (explorând sensul cuvântului și expresiile atât în română, cât și în franceză și chiar în engleză), istoric, plastic și literar. Uneori, paginile iau forma notațiilor fulgurante, îndemnându-ne să le găsim aplicabilitatea, conexiunile sau povestea care le-a putut genera.

Scara sinonimică a odihnei cuprinde cuvinte și sintagme ce au atât conotații pozitive, cât și negative. Odihna e definită în termeni de curaj, tăcere sau exigență formală. Există oameni care au curajul să se odihnească, dar și roluri care trebuie lăsate să facă acest lucru. În pictură, ne atrage atenția autorul, există repausuri, dar se poate vorbi și despre oboseala unui popor sau a unei clase. Unele țări au tradiția odihnei (Japonia), la fel cum spectacolul are și el odihna lui – antractul (din ce în ce mai des refuzat de regizorii de azi). Funcțiile odihnei sunt și ele listate: recuperare, concediu, medicament (în cazul odihnei impuse), sancțiune socială (pensionare), eliberarea de "tirania lui «trebuie»", test ce poate avea ca rezultat creativitatea sau sterilitatea, leac împotriva alienării, preambul al unei stări depresive ("exil și otrăvă"), confort spiritual, dar și spațiu securizat în care ne putem ascunde. Odihna e asociată cu pacea, liniștea, detașarea, trândăveala, sau starea de a te lăsa purtat de val. Trimiterile lexicale sunt completate cu expresii precum "pe loc repaus", odihnă "de lume" sau fraze cu valoare de maximă: "pe termen lung, odihna «de unul singur» se dovedește practic imposibilă: propria-ți tovărășie e greu de suportat!" Varietatea surselor folosite e de natură să adauge un plus de valoare volumului: exemplele sunt alese din istorie, literatură, dar și din viața personală.

Noaptea, cea de-a doua secvență a cărții, este definită dialectic. Raportul cu ziua stabilește de la bun început o serie de conotații negative, dar fixează și limite subtile: "Noaptea totul este mai adevărat." În acest demers, George Banu funcționează ca un căutător de citate care să susțină valențele multiple ale nopții. Ochiul său reține ca între lamele de sticlă asocieri când străvezii, când surprinzătoare. Noaptea sunt categorisite în sfinte sau moderne, sacre sau păgâne. Extre-

mele, spune Banu, înfricoșează sau vindecă, dar ambivalența contrariilor este literă de lege. Pe de o parte, timpul nocturn regenerează, "alină, reîntregește ființa", pe de altă parte asocierile cu ocultul și clandestinul sunt inevitabile ca exemple aflate mereu la îndemână: nopți ale terorii, în care se comit crime, arestări, comploturi sau abuzuri de toate tipurile. Ca topos literar, noaptea este seducătoare, provoacă simțurile – timp (ne)fast în opera lui Shakespeare, și pentru romantici. "În teatru, noaptea este mai ales shakespeariană. De la *Macbeth* la *Visul...* și la *Hamlet*, ea neliniștește și excită, nu rămâne niciodată neutră, pașnică, senină. Indiferent de context, noaptea lui Shakespeare nu lasă oamenii să doarmă", sau "Dramaturgia universală nu duce lipsă de «nopti» [...] «noptile» teatrului sunt numeroase, derutante și diferite. Le vedem și le retrăim cu regularitate. Sunt nopțile noastre, nopțile spectatorului din noi." Și în această secțiune privirea autorului scanează domenii diverse: poezie, teatru, pictură, filozofie. Formulările sunt uneori extrem de concise sau aluzive, iar altele nu sunt oferite doar trimiteri fugare la un tablou sau un vers. Fiecare paragraf este pentru autor un *aide-memoire*, care obligă cititorul la o lectură în zigzaguri

cu *va-et-vient*, cu pauze de răsfoit sau de privit imagini ale tablourilor evocate. Diversitatea și metoda folosite dau senzația de aleatoriu, de mișcare browniană.

Cea de-a treia parte a tripticului are un început narativ. Ar fi constituit, probabil, un bun debut de povestire la persoana întâi. *Uitarea* urmează tiparul prescris pentru primele părți ale volumului. Analiza colocațiilor în care intră cuvântul scoate la iveală contexte legate de accident, sancțiune, revoltă, salubritate, act critic axiologic, dar ajunge și în registrul medical, vorbind despre maladia Alzheimer. Cu toate acestea, există o consolare în lupta pentru memorie: uitarea nu poate anihila bucuria clipei. Autorul se ne răsfață cu formulări metaforice: "Într-un fel, a uita înseamnă a pleca. Fără destinație și fără niciun motiv explicit. Călător fără bagaje și fără repere" sau cu valoare de maximă: "Memoria o construim, uitarea o îndurăm." "Încântătoare vacanță a sinelui (Mallarmé) Uitarea îl desprinde pe om de el însuși".

Trilogia îndepărtării este o carte cu o scriitură fluidă, reușind, cu toate acestea, să dea senzația de compact. Partea primează în fața întregului, trimiterile și aluziile iau locul argumentelor și explicațiilor. În ciuda

George Banu,
Trilogia îndepărtării:
Odihna, noaptea, uitarea
Editura Cartea Românească, 2010

aspectului fragmentat al textului, multitudinea și diversitatea referințelor îi asigură consistența.

EXERCITIU ALBINOS

MIRCEA LAZĂRESCU

Un filosof, dacă e filosof, nu poate să nu fie filosof, chiar și în șant, în somn sau în ziua de Paști; el privește lumea prin ochelarii filosofiei și atunci când scrie cuvântul teologie sau îi scarpină în cap pe albișori. Un shakespeareolog nu poate să nu fie shakespeareolog chiar și atunci când îi privește în oglindă, din semiprofil, pe albișori sau când mângâie alene căpățâna teologiei. Să fi fost Pascal filosof, matematician sau teolog? Oricum, se cutremura în fața tăcerii infinite (sau a infinitului tăcerii) din spațiile intermundane, din ariile intercosmosurilor. Și Cioran?! A scris oare Cioran filosofie? Sau cum se poate numi ceea ce a scris el? E drept, Noica îl certa pentru că citise prea multă filosofie, în înțelesul lui Noica, dar liceenii de azi se laudă că au citit un sfert de pagină de filosofie din filosoful Cioran și, mai ales, că au prins să citească un pic și din celălalt mare filosof al nostru, de data aceasta contemporan cu noi, căci îl putem vedea în carne și oase (inclusiv zona subepidermică ce se întinde până la carne și oase), patronând nu doar *Dilema* (veche), ci și colecția "Să mori de râs"...

Da, așa e cu filosofia asta, vorba unui bătrân (filosof) al bătrânei Europe, care, după ce a pregătit cu migală un manual de greacă veche pentru uzul lui Shakespeare (care urma să se nască dar nu avea să-l citească niciodată), s-a plictisit atât de tare pe când trecea, într-un rând, Alpii, încât a scris o carte. Acestea i-a zis *Encomion Moriae*, replică directă și de la obraz către Sfântul Pavel, care, în cea de a doua Epistolă către corinteni, folosește exact același cuvânt, *moriae*, pentru a denunța nebunia înțelepților acestei lumi.

Iată-i, așadar, poate mai puțin întâmplător decât pare, pe filosof și pe shakespeareolog scriind împreună, sub masca teologică (se știe că Hegel și Heidegger înșiși au avut studiile de bază în teologie), o carte de filosofie speculativă. Este bine știut faptul că speculativul este piatra de încercare a gândirii filosofice – tot de la Hegel citire – metodă catastrofal tradusă de marxiști prin dialectică, căci speculativul (venind de la *speculum*, oglinda) este, după vorba lui Borges, una din cele două monstruoșități ale lumii. Alături de monstruosul nașterii, speculativul împinge lumea spre multiplicare, germinație, viermuire (francezii îi zic, pare-mi-se, *pullule*), astfel încât uscata, mineralica, inter-galactică coalescență de praf (a inter-galacticului infinit pascalian) înflorește peste un cotidian imund, nu de puține ori argehizan – chiar dacă Argehi, din naștere, era doar teolog, nu și filosof și shakespeareolog.

Oare lumea nu e un talmeș-balmeș, oare nu o spune chiar marele Will în *A douăsprezecea noapte* sau, și mai pe șleau, în *Cum vă place?* Cum vă place să vă botezați copilul? "Codrule, codruțule, porcuțule", "Prezervativ Todoruț Bunica" sau "Adolf Hitler"? Care e legătura între prenume și istoria napoleoniană, sau seriilele latino-americane? Iată o problemă a vieții noastre

de zi cu zi, pe care *Teologia albișorilor*, scrisă de Ciprian Vălcan și Dana Percec, ne-o relevă. Vom afla în continuare despre stahanovismul întru lectură al românilor, despre cum să pui sare pe calea ferată, despre Elodia împăiată, despre o capră reținută sub acuzația de jaf armat, despre dosul soldatului german și despre multe altele. Glume, glume, dar, din când în când, găsești pasaje precum: "Absurdul este astăzi cu totul altceva decât a fost el odată pentru Camus, pentru suprarrealiști sau pentru expresioniști. Este absurd pur și simplu". Așa că, per toto, cartea dă serios de gândit.

Este vorba, la un moment dat, ca să dăm un singur exemplu, despre câini. Câinele care știe să injure, câinii polițiști care învață limba daneză, ba chiar și căteua-mireasă, cununată în rit budist cu un băiețel. Lumea aceasta se cere luată în serios, în toată varietatea ei. Demult, rula un film, care nu a mai fost niciodată reluat – nu știu de ce; se numea *Mondo Cane*; era un film făcut în stil de reportaj, cu instantanee din diverse părți ale lumii. Nu era glumeț, dar, vorba lui Nietzsche, merita să-l vezi. Când o fi apărut ultimul volum al monografiei Bulă?

Amuzându-ne cu mici pastile, când eseistice-abstracte, când dulce-acrișor-parodice, nu trebuie să nesocotim nici o clipă mai lungă bătaie a pățaniilor evocate, a ciudățeniilor cuvântătoare și necuvântătoare, a episoadelor burlești. Ele nu sunt niciodată întâmplătoare, involuntare. Totul se întâmplă cu un scop bine conturat care, căutat cu grijă, șters de praf cu minuțiozitate arheologică, întors pe toate părțile, până se găsește unghiul optim de observație, se lasă, într-un final, țintuit zdravăn, între paginile unei cărți.

Oricum, în anexa recent publicată a Enciclopediei Radio Erevan se pot citi următoarele întrebări: "Este adevărat că Ciprian Vălcan este doctor în filosofie (cu trei doctorate în total, unul în Franța și două în România) și profesor universitar la Timișoara? Răspuns: Da, dar nu de aceea îl iubim! Este adevărat că Dana Percec a publicat trei cărți despre Shakespeare și e lector la Universitatea de Vest din Timișoara? Răspuns: Da, dar nu de aceea o iubim! Noi îi iubim pe amândoi pentru că, în fiecare seară, citesc ziarul la gura sobei și discută despre cântăreața cheală, nelăsându-ne nici pe noi să o uităm vreo clipă... Cei care, ca și mine, și-au petrecut copilăria învățând enorm din cărțile lui Ilf și Petrov știu câte putem învăța din *Teologia albișorilor*. În concluzie, o carte în cea mai pură sferă a filosofiei înalte, de pe piscurile pe care le frecvența Nietzsche, atunci când anunța retoric că a descifrat faptul că și zeii filosofează. Iar zeii filosofează răzând. Răzând de toate lucrurile serioase pe care le scot din cap, ca pe un buboi, înțelepții acestei lumi.